ISSN 0536-079X. З історії західноукраїнських земель. 2025. Вип. 21.
УДК [94(477.83/.86):929С.ФЕДАК]"1914/1918"
DOI: https://doi.org/10.33402/zuz.2025-21-102-120

Богдан САВЧУК
кандидат історичних наук
асистент кафедри історії України і методики викладання історії
Карпатського національного університету ім. В. Стефаника
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-6175-0724
e-mail: bohdan.savchuk@cnu.edu.ua

ВИПРОБУВАННЯ ВІЙНОЮ: ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ СТЕПАНА ФЕДАКА В 1914–1918 РОКАХ

Проаналізовано життя та суспільно-політичну діяльність С. Федака – українського адвоката, фінансиста, керівника страхового товариства «Дністер», громадського діяча в період Першої світової війни. Простежено трансформацію його ролі від аполітичного учасника окремих ініціатив до провідного репрезентанта українських національних організацій підо впливом воєнних обставин. Зокрема, висвітлено причини рішення С. Федака залишитися у Львові напередодні вступу російських військ, його участь у делегаціях до австрійської та російської адміністрацій, а також обставини арештів і депортації як «заручника» окупаційної влади. Наголошено на системності антиукраїнської політики російського Генерал-губернаторства в Галичині, що виявлялася в репресіях проти національно свідомої інтелігенції, політиці русифікації та паралізації українських інституцій.

Окрему увагу приділено київському періоду перебування С. Федака (червень 1915 р. – серпень 1916 р.), куди його було вивезено після арешту у Львові. Проаналізовано умови утримання заручників, їхню адаптацію до імперської політики контролю і можливості обмеженої суспільної активності. Розкрито внесок діяча в організацію допомоги галицьким переселенцям та арештованим: надсилання грошових переказів і речей першої потреби, координацію з місцевими українськими організаціями. На основі епістолярних джерел (листування з В. Охримовичем) і мемуарів реконструйовано мережу взаємодопомоги, що поєднувала Київ із віддаленими регіонами Російської імперії та засвідчила стійкість української спільноти в умовах гуманітарної кризи.

Досліджено діяльність С. Федака після повернення до Галичини восени 1916 р., коли він активно долучився до відновлення мережі українських господарських, суспільно-політичних і благодійних організацій. Висвітлено його участь у роботі Народного комітету УНДП, у благодійних проєктах із підтримки сиріт, зокрема у створенні Фонду митрополита А. Шептицького, а також обрання до Тимчасової Ради міста Львова, де він послідовно відстоював українські інтереси в умовах польсько-українських суперечок. Окрему увагу зосереджено на ролі С. Федака в державотворчих процесах 1918 р., коли він на короткий час очолив УХУ – структуру, відповідальну за продовольчу політику ЗУНР, брав участь у переговорах із польською стороною та намагався налагодити діалог заради мирного співіснування.

Вказано, що стаття ґрунтується на сукупності джерел: мемуарах, українській і польській періодиці, архівних матеріалах та науковій літературі. Показано, що досвід

С. Федака організаційної та благодійної діяльності становив вагомий внесок у формування засад громадянського суспільства й української державності. Виснувано, що воєнні випробування висунули його на провідні позиції в українському національному русі, перетворивши на символ тяглості інституційного життя.

Ключові слова: Степан Федак, Перша світова війна, російська окупація Галичини, депортація заручників, українська інтелігенція, взаємодопомога переселенцям, Західноукраїнська Народна Республіка.

Період Першої світової війни став вирішальним у формуванні суспільно-політичного профілю Степана Федака – українського адвоката, фінансиста, керівника страхового товариства «Дністер», громадського діяча, члена Української національно-демократичної партії (УНДП) тощо. До 1914 р. він намагався дистанціюватися від активної політичної діяльності в Галичині, попри стрімку політизацію українського національного руху та перехід його проводу до світської інтелігенції. Незважаючи на певну аполітичність, С. Федак брав участь у виборчих кампаніях до Ради міста Львова та Галицького крайового сейму, проте ці спроби виявилися невдалими.

Степан Федак долучився й до окремих суспільно-політичних ініціатив української громадськості краю: у 1906 р. – до делегації у столиці Габсбурзької монархії на підтримку виборчої реформи; у 1907 р. – до врегулювання конфлікту студентів Львівського університету (виступав адвокатом, клопотав про звільнення арештованих, дбав про прийнятні умови утримання); у 1913 р. – до відстоювання прав українців у виборчих комісіях тощо.

Життєвий шлях і діяльність С. Федака залишаються недостатньо дослідженими. Зоя Баран (Баран, 2009) розкрила його роль у суспільному житті Галичини, зокрема обставини депортації 1915 р., участь у засіданнях Української Національної Ради (УНРади) та Тимчасового державного секретаріату Західноукраїнської народної республіки (ЗУНР), внесок у кооперативний рух й адвокатську практику. Олександра Стасюк (Стасюк, 2012) зосередила увагу на його громадській діяльності, зокрема під час Першої світової війни та в 1918–1925 рр., а також впливі на родину. Водночас життєпис та деякі аспекти діяльності С. Федака потребують подальшого комплексного аналізу, зокрема глибшого вивчення маловідомих аспектів, із ширшим залученням тогочасної періодики, епістолярних пам'яток і мемуарів.

Важливими джерелами для реконструкції подій є спогади самого Степана Федака та його сучасників. У власних мемуарах «Мої спомини» (Федак, 2018) і в інтерв'ю після повернення до Львова 1916 р. (З розмови, 1916) він розкрив особистий досвід життя в умовах війни. Доповнюють цю картину мемуарні свідчення Дмитра Дорошенка (Дорошенко, 2007), Миколи Ковалевського (Ковалевський, 1960), Івана Крип'якевича (Крип'якевич, 2018), Олекси Кузьми (Кузьма, 1960), Костянтини Малицької (Малицька, 2018) та ін., які відображають широкий спектр оцінок.

Особливу цінність становить епістолярна спадщина С. Федака, зокрема його кореспонденція з Володимиром Охримовичем (ЦДІАЛУ-1). Листи розкривають мережу взаємодопомоги галицьких переселенців у Російській імперії та конкретні приклади підтримки: від координації та грошових переказів до постачання речей першої необхідності. Значним доповненням є українська й польська періодика. Зокрема, львівське «Діло» детально висвітлювало участь С. Федака у суспільно-

політичних ініціативах на початку війни, арешти та повернення з полону, роботу в Народному комітеті УНДП, доброчинні ініціативи в УХУ (Українському харчовому уряді). Польські часописи подавали короткі повідомлення про його участь у роботі Тимчасової ради міста Львова.

Наукова література, присвячена подіям Першої світової війни в Галичині, створює важливий контекст для вивчення діяльності С. Федака. Дослідження Ореста Мазура й Івана Патера (Мазур, Патер, 1996), Олександра Рубльова (Рубльов, 2004), Ореста Мазура й Ігоря Барана (Мазур та ін., 2013) показали системність антиукраїнської політики російської окупаційної адміністрації. Відносини галицьких москвофілів із російською владою висвітлили Ірина Орлевич (Орлевич, 2011) і Віталій Гайсенюк (Гайсенюк, 2017). Окрему групу становлять студії з історії державотворчих процесів. Праці Миколи Литвина, Кіма Науменка (Литвин, Науменко, 1995) та Степана Макарчука (Макарчук, 1997) дають змогу глибше зрозуміти внесок Степана Федака у формування перших урядових структур ЗУНР, насамперед УХУ.

Мета статті – проаналізувати життя та суспільно-політичну діяльність С. Федака в роки Першої світової війни (1914–1918), зосередивши увагу на його вимушеному перебуванні на території Наддніпрянщини після вивезення з окупованого російськими військами Львова, участі в організації допомоги галицьким заручникам і переселенцям, а також на внеску у відновлення українських господарських та політичних структур у Галичині після повернення 1916 р. і в долученні до процесів державотворення 1918 р.

Саме напередодні Першої світової війни С. Федак вийшов на провідні позиції в українському національному русі. «Перед війною, – пояснював він у спогадах, – не брав я діяльної участі в політиці та не виступав різко проти москвофілів. Крім сього, був я знайомий з членами президії магістрату та іншими впливовими людьми і тому не побоювався я про мою особу, а, навпаки, гадав я, що буду в силі ще й другим стати в пригоді» (Федак, 2018, с. 360).

Його суспільно-політична діяльність зазнала певних змін: якщо до 1914 р. у цій сфері йшлося радше про індивідуальну, особисту участь, то опісля він виступав уже як репрезентант інтересів передовсім національних економічних і культурно-освітніх організацій. Потребою «хоронити в першім ряді моє Товариство [«Дністер» – *Б. С.*] та щоби бути помічним іншим інституціям» пояснював С. Федак рішення залишитися у Львові напередодні вступу російської військ (Федак, 2018, с. 360). А 29 липня 1914 р. він у складі делегації від українських центральних політичних, економічних і просвітніх організацій під проводом Костя Левицького звернувся до президії австрійського намісництва із «заявою лояльності й вірності українського народу для австрійської династії і монархії», – повідомляло львівське «Діло» (Новинки, 1914). Імовірно, 10 або 11 серпня 1914 р. Степан Федак брав участь у таємній нараді на Святоюрській горі під проводом митрополита Греко-Католицької Церкви (ГКЦ) Андрея Шептицького за участю українських політиків Костя Левицького і Миколи Василька, члена Союзу визволення України Олександра Скоропис-Йолтуховського та представників австрійських урядових кіл. За свідченням Степана Шаха, на цій нараді обговорювали «створення й вивінування [забезпечення, екіпірування – *Б. С.*] окремого українського військового легіону, … якому рішено надати назву “Українські Січові Стрільці”» (Шах, 1974, с. 76).

Звістки про наступ російських військ на Львів на початку Першої світової війни застали С. Федака у Карпатах, у с. Ворохта Надвірнянського повіту. До столиці Галичини він прибув у вівторок, 1 вересня 1914 р., а вже 3 вересня підрозділи російської армії ввійшли в місто (Федак, 2018, с. 360). Вибір залишитися у столиці відразу став ризикованим. Того ж дня від імені провідних діячів української громади міста було опубліковано звернення «До українців м. Львова!». Серед підписантів є і прізвище С. Федака. Автори звернення закликали не «виступати ворожо» й не вчиняти незаконні дії проти російських військових, бо, як ішлося в документі, «за нерозважний вчинок одиниці мусів би відповісти наш загал, а в першій мірі чотирьох наших закладників [заручників – *Б. С.*]» (Дзерович, 2018, с. 127–128; Мельник, 2014).

Вимога російського командування видати чотирьох заручників поширювалася і на польську та єврейську громади міста. Представники від українців, поляків, євреїв – усього 12 осіб – мали стати гарантією мирного переходу армійських підрозділів через Львів. Проте, з огляду на те, що місцеві українці поділялися за ідейно-політичними орієнтаціями на москвофілів і народовців, кількість заручників була збільшена до 16 осіб. Заручниками від москвофільських діячів стали: Іван Антонович-Давидович, Іван Сас-Лісковацький, Антоній Павельцький і Микола Григорович-Третяк, а від галицьких народовців: Йосиф Боцян, Павло Войнаровський, Микола Заячківський, Юліан Гірняк (Крип'якевич, 2018, с. 102; Мазур та ін., 2013, с. 52). «І так вперше, – іронічно висловився С. Федак з цього приводу, – діждалися "мазепинці" [українці – *Б. С.*] повної "рівноправності" у Львові» (Федак, 2018, с. 360).

Так, 6 вересня 1914 р. Степан Федак разом із Юліаном Сочинським, Йосифом Боцяном і Володимиром Охримовичем у складі депутації на чолі з Володимиром Шухевичем зустрівся з Сєргєєм Шерємєтьєвим (Сергей Шереметев) – тимчасовим керівником військової адміністрації міста. У спогадах С. Федак детально змалював обставини цієї аудієнції. Делегати від фінансових і культурних українських товариств звернулися із проханням друкувати оголошення для населення не лише польською та російською, а й українською мовою. Той «поводився з нами по-європейськи, – писав С. Федак, – зазначив, що справа української мови в оповістках є політичним питанням, в яке він, як воєнний губернатор, вмішуватися не може» (Федак, 2018, с. 361–362). На цьому зустріч було закінчено.

Початкову «коректність» у ставленні до українських діячів російського офіцера поступово розвіяла політика Ґеорґія Бобрінскова (Геóргий Бóбринский) – русифікаційний курс, підтримка москвофільських кіл, адміністративний тиск на школу, пресу, видавництва. Уже 7 вересня 1914 р. згаданих українських репрезентантів на вимогу представників нової влади викликали знову. Тон розмови був цілком інший, адже С. Шерємєтьєву донесли про поширення політичної відозви українських організацій, і він помилково вважав, що серед її підписантів були й ті діячі, з якими він зустрічався напередодні. Наприкінці розмови губернатор відкрито заявив, що «здавить всякий сепаративний рух, бо "тепер час військовий", при чім зробив у повітрі немов би петлицю, по якій ми здогадалися, що він мав на думці шибеницю» (Федак, 2018, с. 361–362).

Надалі, за свідченням С. Федака, представники українських львівських організацій уникали контактів із російськими високопосадовцями, оскільки «не хотіли наражатися на того рода аудієнції, як у графа Шерємєтьєва» (Федак, 2018, с. 361–362). Водночас у спогадах відомої письменниці й педагога К. Малицької

міститься згадка, що вона разом із С. Федаком цього ж року зустрічалася з міським шкільним інспектором М. Новосельським (ім'я не встановлено) для обговорення можливості відкриття української школи у Львові. «Цей прийняв нас вісткою, що про українську мову нема тепер що й мріяти, що в міських школах українська мова буде зовсім усунена, що польські школи залишаться, як були, а школу ім. Шашкевича перемінять на московську», – писала діячка (Малицька, 2018, с. 377). Російська влада припинила діяльність українських шкіл, видавництв, друкарень, бібліотек, книгарень, клубів «Просвіти» та численних кооперативів (Орлевич, 2011, с. 239), водночас підтримуючи розвиток москвофільських товариств і установ – Русского народного совета, Народного дому, Товариства ім. Михайла Качковського та ін. (Гайсенюк, 2017, с. 112–113).

Важка доля в період російської окупації спіткала українську інтелігенцію Галичини, представників якої карали лише за те, що вони були національно свідомими й відчували себе українцями (Рубльов, 2004, с. 37). Розпочалися переслідування й арешти спершу окремих осіб, а згодом – масові репресії, які проводило Тимчасове жандармське управління. Обшуки зачепили і приміщення товариства «Дністер», а також інші українські господарства та культурно-освітні організації (Мазур, Патер, 1996, с. 304–324). З ревізіями приходили й до помешкань відомих українських політичних діячів: Костя Левицького, Степана Барана й ін. Щодо Степана Федака, то до середини січня 1915 р. до нього, як і низки інших українських діячів – Івана Франка, Михайла Павлика, Івана Труша, Володимира Охримовича, Костянтина Паньківського та ін., – репресивних заходів із різних причин не застосовували (С. Б., 1915).

Кульмінацією репресій проти української інтелігенції Львова стала ніч на 18 лютого 1915 р. – масові арешти понад 60 українських діячів, серед яких був і С. Федак (Арештованя, 1915; З перед двох літ, 1917). Тієї ж ночі до його помешкання прийшло до 10 жандармів, які «обсадили всі кімнати мого помешкання, перевели основну ревізію, позабирали безліч актів та книжок, а над ранком веліли мені одягнутися та піти з собою» (Федак, 2018, с. 363). Із цього першого арешту, за спогадами С. Федака, його звільнили на початку квітня 1915 р. (Федак, 2018, с. 363) під особисте зобов'язання не покидати міста (Українські товариства, 1915). Однак на волі він перебував недовго. Наступне, уже п'ятиденне, ув'язнення діяча було пов'язане із приїздом до Львова російського імператора Нікалая II (Николай II) 9 квітня 1915 р. Остаточний арешт С. Федака як заручника («заложника») окупаційної російської влади з подальшим перевезенням на територію Російської імперії відбувся в ніч на 20 червня 1915 р. (Федак, 2018, с. 363). Отож практика арештів та утримання «заложників» була не лише інструментом репресій, а й способом демонстрації влади й залякування місцевої інтелігенції. Приклад С. Федака показує, що російська адміністрація цілеспрямовано паралізувала роботу українських інституцій, перетворюючи активних громадських діячів на заручників обставин. Це засвідчує системність антиукраїнської політики Генерал-губернаторства, яке розглядало національно зорієнтовані організації як потенційну загрозу стабільності окупаційного режиму. Водночас С. Федакові вдалося уникнути долі колег – відомих діячів українського національного руху, зокрема К. Малицької, В. Охримовича й ін., оскільки він залишився відбувати арешт у Києві. Останніх же наприкінці травня 1915 р., за місяць до вивезення С. Федака, російська адміністрація Галичини направила на заслання до

віддалених сибірських губерній імперії (Малицька, 2018, с. 375–392; Охримович, 2018, с. 393–409).

Загалом, як зазначає дослідник О. Рубльов, кількість насильно переміщених осіб у глиб Російської імперії на жовтень 1917 р. становила понад 13 тис. осіб (Рубльов, 2004, с. 41). Поява в Києві влітку 1915 р. групи галицьких заручників здивувала місцевих українських діячів, згадував пізніше Д. Дорошенко, який тоді займався організацією допомоги біженцям. «Який сенс мало брати заложників тоді, коли військо відступало? Що вони тепер могли гарантувати? … В усякім разі це було безглузде і жорстоке діло», – згадував очевидець (Дорошенко, 2007, с. 52). Водночас, як наголошують сучасні дослідники, у травні–серпні 1915 р. місцева влада і прості мешканці Києва переживали серйозну гуманітарну кризу, пов'язану з переміщенням до міста великих груп людей (Рубльов, 2004, с. 399).

Вивезення зі Львова до Києва стало переломним моментом у біографії С. Федака. Воно окреслило межу між його локальною діяльністю у Львові та входженням у ширший простір імперської політики. Цей вимушений перехід створив нові умови для адаптації і трансформував його роль: із оборонця місцевих інституцій на координатора допомоги для депортованих та біженців. Разом зі Степаном Федаком до столиці Наддніпрянщини було привезено Володимира Бачинського, Северина Баньківського, Михайла Коцюбу, Івана Левинського, Івана Матіїва, Костянтина Паньківського та ін. (З розмови, 1916). Попри те, що на час прибуття заручників до міста наприкінці червня 1915 р. у Києві вже діяли українські громадські організації для допомоги біженцям (Дорошенко, 2007, с. 52), С. Федака з колегами розмістили в польському арештному домі на вул. Московській, 46 (тепер – Печерський р-н м. Київ, будинок не зберігся). Діяч згадував, що умови утримання були цілком прийнятними, а члени польського комітету ставилися до українців «дуже гарно» (З розмови, 1916). Було обмеження на вихід у місто, проте арештовані через підкуп наглядачів здобували можливість пересуватися більш-менш вільно (Федак, 2018, с. 364). Після двох місяців перебування в польському арештному домі, приблизно в середині вересня 1915 р., Степана Федака й Костянтина Паньківського під особисту відповідальність («на поруки») взяв Федір Матушевський – український публіцист, літературознавець і критик (Світ, 1987, с. 83). Перебування в Києві варто розглядати не лише як епізод особистої драми, а й як складову ширшої практики імперської політики контролю над інтелігенцією. Умови утримання в арештному домі та згодом «на поруках» демонстрували подвійність становища: формальне обмеження свободи поєднувалося з обмеженою можливістю суспільної активності. Цей період засвідчив, що навіть у вимушеній ізоляції українські діячі шукали способів підтримки спільноти й координації допомоги землякам.

Матеріальним забезпеченням львівських заручників місцева російська адміністрація не опікувалася. Натомість певну фінансову допомогу галичани отримували від львівських банків і президії м. Львів, які внаслідок російського відступу з Галичини були перевезені до Києва. «З цих грошей [120 руб. на місяць для кожного заручника – *Б. С.*], – пригадував С. Федак, – можна було не тільки самому жити, але й допомогти тим, що не діставали нічого» (З розмови, 1916; Федак, 2018, с. 364). Са́ме організації допомоги іншим галицьким громадським діячам, які відбували заслання в різних регіонах Російської імперії, С. Федак присвятив діяльність у період

кількамісячного перебування в Києві. Конкретнішу інформацію про ці заходи дізнаємося, зокрема, з його кореспонденції до українського громадсько-політичного діяча, журналіста й правника В. Охримовича (ЦДІАЛУ-1).

У кореспонденції С. Федака до В. Охримовича містяться дані про заходи допомоги іншим галицьким українцям, яких виселила російська влада: надсилання грошових переказів і речей першої потреби (теплий одяг, продукти), поради щодо співпраці з консулами США, яким австрійський уряд виділяв кошти для місячних виплат тощо. У листах С. Федак просив повідомляти про матеріальне становище й потреби заручників, дізнавався про їхній моральний стан, уточнював місце перебування деяких із них (ЦДІАЛУ-1, арк. 4, 6 зв., 9, 10). Листування з В. Охримовичем демонструє мікрорівень функціювання мережі допомоги. Крізь ділові формули та практичні інструкції в епістолярії окреслюється ціла система комунікацій, що поєднувала Київ із Сибіром, а згодом і зі Львовом. Це – листування не лише джерело для реконструкції подій, а й свідчення того, як персональні зв'язки та дисципліна обліку ставали основою стійкості в умовах війни (Савчук, 2016).

Аналізуючи листування, історик Іван Хома звернув увагу на згадку Степана Федака про спеціальний комітет, на адресу якого Володимир Охримович писав листи, однак його назви в документах не зазначено. Дослідник припустив, що він став основою, з якої пізніше, у травні 1917 р., було засновано Галицько-буковинський комітет допомоги жертвам Першої світової війни (Хома, 2014, с. 53; Хома, 2016, с. 35–36).

Сам С. Федак у спогадах не згадував про окремий галицький комітет допомоги переселенцям. Однак діяч вказував, що галичани лише консультували членів Товариства допомоги населенню півдня Росії, що постраждало від воєнних дій (в оригіналі – «Общество юга России»), у його складі працював тільки К. Паньківський (Федак, 2018, с. 363). Дозвіл на функціювання товариства українська громада Києва домоглася від російської влади у травні 1915 р. (Дорошенко, 2007, с. 47). Члени організації допомагали арештованим і висланим галичанам, заручникам, сиротам, біженцям – загалом жертвам російської окупації Галичини (Бойко, 2013, с. 107). З осені 1915 р. окремі представники товариства, зокрема Д. Дорошенко, активно співпрацювали з комітетом Південно-західного фронту Всеросійського союзу міст. Із фондів останнього наддніпрянські українці отримували кредити для потреб товариства: утримання власного арештного дому у Федоровському провулку в Києві (тепер – Делегатський провулок), двох сиротинців (захоронок), а також для регулярних посилок галицьким переселенцям у регіони імперії і виплат місцевим заручникам (Дорошенко, 2007, с. 59–60).

Окрім організації допомоги, зі змісту листів видно, що в січні 1916 р. Степан Федак, після смерті попереднього керівника Йосифа Мілевського, перебрав управління дирекцією львівського Крайового банку. Після відступу російських військ зі Львова в червні 1915 р. фонди й документи установи було перевезено до Києва. Нова ж посада, на переконання діяча, мала убезпечити його від подальшого виселення до центральних губерній Російської імперії (ЦДІАЛУ-1, арк. 11–12 зв.). На банківський рахунок товариства «Дністер» із фондів Крайового банку С. Федак оформив кредит для допомоги галицьким переселенцям (Федак, 2018, с. 365).

«Мої спомини» (1917) С. Федака – це коротке, але яскраве джерело, що розкриває деякі обставини життя діяча в Києві, його особисті зацікавлення та настрої,

серед тамтешніх галичан. Серйозним емоційним ударом для С. Федака стала раптова смерть 16 листопада 1915 р. К. Паньківського. «Не стало того, що так живо нашими справами, а зокрема справою спільної праці українців по обох боках кордону займався», – писав пізніше діяч (Федак, 2018, с. 366). Атмосферу на похороні у спогадах описав Д. Дорошенко: «Ніколи в своєму житті не бачив, щоб так щиро й ревно оплакували якогось небіжчика: тут за Паньківським плакали мов малі діти – дорослі, серйозні і суворі люди, сльози так і котились у всіх. Бо для всіх нас покійний був мучеником за святе діло, що помер в неволі, далеко від своїх близьких» (Дорошенко, 2007, с. 55). Окрім цього епізоду, у спогадах С. Федак передавав враження від Києва: відвідування місцевих церков і хорового співу, обставин життя української громади міста (зокрема діяльність клубу «Вітчизна» (в оригіналі використана назва російською мовою – «Родина»)), описував зустрічі, участь у виступах і засіданнях, особливості вживання української мови серед мешканців міста тощо. Особливу увагу він приділяв опису поїздок у різні місцевості Київщини, спілкуванню з місцевими селянами, розвитку й поширенню кооперативного руху. У подробицях діяч передав перебіг власної мандрівки до Канева на могилу Тараса Шевченка: «Це був великий день у моєму житті, – писав Степан Федак, – а згадка про нього лишиться певно на все у моїй пам'яті» (Федак, 2018, с. 372).

Можливість повернутися до Галичини С. Федак, чи не єдиний із галицьких українців, одержав у середині липня 1916 р., майже після року перебування в Києві (Федак, 2018, с. 372). У спогадах він цього не подав, однак його та ще кількох заручників – Адольфа Бека (Adolf Beck) і Філіпа Шляйхера (Filip Schleicher) – було обміняно на полоненого російського консула. Після довгої поїздки через Фінляндію, Швецію та Німеччину він повернувся до Львова (Баран, 2009, с. 295). «Мене вивезено, – писав наприкінці 1917 р. у спогадах 56-річний С. Федак, – але я не був у неволі, ані не уважав себе ніколи мучеником … Та ні мене, ні моїх товаришів, яких царський уряд вивіз насильно, не зламано. Навпаки, це насильство загріло нас до дальшої невсипучої праці. Ми ані на хвилю не упадали на дусі та жили глибокою вірою, що після війни настане в Галичині і на Україні краща доля для нашого народу» (Федак, 2018, с. 374–375).

Загалом, перебування С. Федака й інших галицьких переселенців у Києві сприятливо впливало на українську громаду столиці (Рубльов, 2009, с. 213). Допомога «заручникам» стала не лише актом милосердя, а й практикою формування громадянського суспільства в умовах адміністративного тиску. Микола Ковалевський, згодом міністр земельних справ Української Народної Республіки, кооператор та публіцист, згадував про особисте знайомство зі Степаном Федаком і значний вплив галичан на національне життя українців Наддніпрянщини: «Ми пізнали також багато інших українців з Галичини, які не були такі відомі, як С. Федак, але виявили, так як і він, величезну любов і відданість Україні, старалися нам допомагати і трималися надзвичайно здисципліновано, виявляючи великий організаційний хист в найдрібніших справах. Високий рівень національної свідомості цих галичан-українців справив велике враження на нас» (Ковалевський, 1960, с. 172–173).

Київський період став для С. Федака етапом трансформації з адвоката й діяча кооперативного руху на постать загальнонаціонального масштабу. Саме під час вимушеного перебування він здобув досвід управління, координації гуманітарної

допомоги та підтримки морального духу громади. Він став важливим підґрунтям його активності в 1917–1918 рр. – після повернення до відбудови українського життя в Галичині.

Уже 13 серпня 1916 р. у Відні львівських заручників привітав промовою президент Загальної Української Ради К. Левицький, подякувавши австрійському уряду за опіку над долею полонених (Приїзд львівських заложників, 1916). Від себе С. Федак висловив вдячність за теплу зустріч: «Я був так зворушений цим привітом, – писав діяч, – що ледве спромігся на короткі слова подяки за честь і пошану» (Федак, 2018, с. 374). 17 серпня 1916 р. у Львові його вітала українська громада міста на чолі з Сидорем Голубовичем (По повороті, 1916). Окреме вітання надійшло від керівництва і працівників страхового товариства «Дністер». Наступного дня в розмові з кореспондентом газети «Діло» він коротко розповів про деталі свого перебування на Наддніпрянщині й обставини повернення до Галичини (З розмови, 1916).

До активної участі в українському суспільно-політичному житті Галичини діяч повернувся на початку 1917 р. Повернення С. Федака було не лише актом особистого звільнення, а й знаком відновлення комунікації між громадами, розділеними війною. Набутий у Києві досвід організаційної та фінансової праці став фундаментом для його подальшої участі в суспільно-політичних справах. Його діяльність упродовж 1917–1918 рр. зосередилася на виробленні конкретних заходів для відновлення роботи фінансово-господарських і культурно-просвітніх організацій краю, що зазнали значних втрат унаслідок військових дій. Поряд із цим, після повернення з російського полону С. Федак продовжував опікуватися справами галицьких заручників у Російській імперії та долучився до праці благодійних організацій, які займалися опікою українських дітей-сиріт, постраждалих від війни. Так, 29 січня 1917 р. він узяв участь у консультаціях керівництва Крайового ревізійного союзу із представниками організацій «Просвіта», «Сільський господар», «Народна торгівля» тощо щодо створення координаційного центру для відбудови мережі українських господарських і культурно-просвітніх об'єднань (Для відбудови життя, 1917). На початку лютого 1917 р. С. Федак головував на нараді ширшого НК (Народного Комітету) УНДП, присвяченій подоланню економічних проблем краю, відновленню торгівлі, ремесла, сільського господарства, кредитних товариств тощо. Серед доповідачів були: Роман Залозецький, Василь Струк, Сидір Голубович, Лесь Кульчицький, Денис Коренець, Сильвестр Герасимович, Степан Баран, Омельян Саєвич та ін. Засідання закінчилося голосуванням резолюцій для президії НК (В справах відбудови життя, 1917). 18 травня 1917 р. С. Федак брав участь у засіданні НК УНДП щодо становища українців в Австро-Угорщині та Російській імперії. У підсумковій резолюції містився заклик до послів Галичини й Буковини створити спільну парламентську організацію, а також пропозиція галицьким партіям об'єднатися в Загальній українській раді за прикладом Центральної Ради в Києві (З Народного Комітету, 1917).

Степан Федак долучився до відновлення функціювання Тимчасової Ради міста Львова, яка продовжувала традицію австрійського самоуправління, перервану російською окупацією. Раніше, у 1892–1913 рр., він безуспішно балотувався до неї. Указом намісництва від 31 січня 1918 р. було відновлено повноваження розпущеної 1915 р. ради: 58 депутатів, обраних ще 1913 р., і 42 додатково обраних (кооптованих) із-поміж впливових містян. Серед них було лиш шість українців (Степан Федак, Ва-

силь Нагірний, Сидір Громницький, Теодозій Лежогубський, Йосиф Онишкевич, Микола Ганкевич), тоді як більшість становили поляки (Tymczasowa Rada miejska we Lwowie, 1918; Іваник, 2013, с. 245). На першому засіданні 19 лютого 1918 р. виник конфлікт через різне ставлення до Берестейського договору (Pierwsze posidzenie, 1918; Іваник, 2013, с. 245).

Влітку–восени 1918 р. польсько-українські суперечки загострилися під час обговорення виборчої реформи до міського самоврядування, що формувало серед депутатів ради переконання про неминучість конфлікту за Львів. Степан Федак як депутат входив до фінансової та юридичної комісій (Posiedzenie Tymczasowej Rady, 1918; Tymczasowa Rada, 1918a), був обраний спеціальним делегатом (Tymczasowa Rada, 1918c), принципово виступав українською мовою, чим дратував польську більшість (Kronika-2, 1918; Tymczasowa Rada, 1918b). Остання згадка про його участь у фінансовій комісії датована серединою вересня 1918 р., напередодні розпаду Австро-Угорщини (Kronika-1, 1918).

Іншим важливим напрямом суспільно-політичної діяльності С. Федака в 1917–1918 рр. стала організація допомоги українським сиротам і безпритульним дітям. Наприкінці лютого 1917 р. розпочалися перші наради щодо створення центральної добродійної організації (В справі опіки, 1917). 9 березня С. Федак представляв українські товариства на спільній нараді львівських благодійних об'єднань для координації загальноміської акції збору пожертв (Новини, 1917). Того ж дня він із делегацією (Олександр Барвінський, Сидір Громницький) зустрівся з урядовим комісаром Тадеушем Рутовскім (Tadeusz Rutowski), виступаючи за передачу опіки над українськими сиротами до українських опікунів, оскільки польські представники виховували дітей у польському дусі. Урядовець визнав слушність вимоги, проте відмовився її задовільнити, пообіцявши лише, що греко-католицькі священники забезпечуватимуть релігійних потреби дітей (Українські сироти, 1917).

У зв'язку з поверненням до Галичини митрополита ГКЦ Андрея Шептицького було започатковано спеціальний фонд, до почесної президії якого ввійшли: Степан Федак, Олександр Барвінський, о. Андрій Білецький, Кость Левицький та ін. Для грошових внесків у товаристві «Дністер» відкрили спеціальний рахунок (Фонд, 1917). Упродовж квітня 1917 р. – квітня 1918 р. у межах спеціального Комітету для привітання митрополита А. Шептицького, який очолював С. Федак, було акумульовано близько 400 тис. корон, хоча ініціатори визначали кінцевою метою зібрати 1 млн (400.000 корон, 1918). 23 березня 1918 р. під головуванням А. Шептицького відбулося перше засідання новоствореного товариства «Захист імені митрополита Шептицького для сиріт у Львові». Організація ухвалила власний Статут, а до ради правління ввійшли владика Григорій Хомишин, владика Йосафат Коциловський, Володимир Охримович, Олександр Барвінський та Степан Федак, який представляв Крайове товариство охорони дітей і опіки над молоддю у Львові (Гентош, 2016, с. 42; Щербяк, 2014, с. 253–261).

Отже, у 1917–1918 рр. С. Федак поєднював участь у нарадах українських політичних сил і фахівців-економістів (із метою відновлення національних політичних та економічних товариств краю) з активною доброчинною діяльністю. Значну увагу він приділяв проблемі опіки над українськими сиротами. З початком 1918 р. С. Федака, як представника українського населення Львова, обрали до складу Тимчасової

Ради міста Львова та її окремих комісій. Його діяльність у 1917–1918 рр. не лише сприяла відродженню українського громадського життя в Галичині після воєнних руйнувань, а й стала підґрунтям для активної участі у процесах національного державотворення, до яких він долучився наприкінці жовтня 1918 р. – у час розпаду Габсбурзької монархії та посилення відцентрових тенденцій.

До розбудови української державності в Галичині С. Федак долучився наприкінці жовтня 1918 р. Точно не відомо, чи був він присутній на з'їзді 18–19 жовтня. Його ім'я відсутнє і в переліку членів УНРади, який реконструював історик Олег Павлишин (Павлишин, 1999). Попри це, у дописах газети «Діло», присвячених першим засіданням львівської делегації УНРади, згадана його участь в обговоренні окремих питань. Зокрема, 29 жовтня 1918 р. повідомлялося про С. Федака в дискусії щодо продовольчого забезпечення краю та створення УХУ (Українського харчового уряду). Відповідно до рішення делегації, він разом із Миколою Заячківським, Василем Нагірним, Павлом Ґлодзинським увійшов до складу новоствореного державного органу у статусі начального референта окремої галузі. Однак у дописі не зазначено, хто очолить уряд (Утворення Українського Харчового Уряду, 1918).

На УХУ покладали основні функції в новопосталій державі: контроль і розпорядження продовольчими записами, визнання всіх харчових ресурсів на території держави її власністю, постачання продуктів державним установам та закладам (лікарням, школам, тюрмам, притулкам), а також забезпечення населення міст і містечок (Макарчук, 1997, с. 59). Окремим завданням було створення місцевих управ у координації з українськими господарськими організаціями. Населення повідомили про обов'язкове виконання наказів УХУ щодо постачання збіжжя, картоплі, худоби тощо (Утворення уряду, 1918с).

Для реалізації функцій УХУ розпорядженням від 30 жовтня 1918 р., яке С. Федак підписав як керівник, запроваджувалася система спеціальних груп продуктів і сировини. Контроль за їхнім обігом покладали на виконавчі органи й українські кооперативні організації: Крайові союзи господарських спілок, збуту худоби, молочарських спілок і «Народну торгівлю». Степан Федак також зобов'язав провести повторне затвердження дозволів на транспортування цих товарів між повітами Галичини або за її межі (Оголошення, 1918). Іншим розпорядженням УХУ під його керівництвом врегулювалося створення повітових харчових управ: відповідальними за їхню організацію ставали філії товариства «Сільський господар», із зазначенням кількості представників і національного складу (Український Харчовий уряд, 1918).

Участю у створенні УХУ внесок С. Федака в розбудову молодої Галицько-Української держави не обмежився. Як президент харчової комісії, разом із шістьма її членами він 1 листопада 1918 р. отримав спеціальний пропуск до львівського магістрату за підписом Дмитра Вітовського (ЦДІАЛУ-2). Увечері того ж дня на засіданні УНРади Степан Федак звітував про нараду із представником міської влади Владиславом Стесловічем (Władysław Stesłowicz), який висунув низку вимог: звільнити магістрат від українських військових, надати доступ урядовцям, дозволити рух трамваїв і користування телефоном, зняти український прапор тощо. УНРада погодилася лише на окремі пункти, зокрема на відновлення трамвайного руху та доступу до магістрату після встановлення української влади. Пріоритетом, за словами Д. Вітовського, був запуск апровізаційного уряду, щоб запобігти дефіциту (Україн-

ська Національна Рада, 1918). Наступного дня, 2 листопада, під час переговорів із польськими діячами українські делегати, серед яких був і С. Федак, відхилили пропозицію про тимчасову комісію для управління Галичиною (Кузьма, 1960, с. 107). Натомість було утворено спільний українсько-польський комітет із 12 осіб (по 6 від кожної сторони). Степан Федак як його член підписав відозву «До населення міста Львова!» (Кузьма, 1960, с. 108), де йшлося про компетенцію комітету: збереження спокою, порядку, безпеки, продовольчого забезпечення та заклик до уникання агресії. Однак відозва не вплинула на події, бо швидко втратила актуальність (Карпенко, Мицан, 2001, с. 259).

По суті, УХУ став однією з перших міністерських структур новопосталої держави, а його представники – одними з перших, хто перебрав виконавчу владу у краї (Литвин, Науменко, 1995, с. 92–94). Створений 9 листопада 1918 р. Тимчасовий державний секретаріат – уряд ЗУНР – увів до свого складу керівника УХУ, проте серед урядовців, які склали присягу 10 листопада, його прізвище відсутнє (Карпенко, Мицан, 2001, с. 416–418). Так само немає згадок про його участь у засіданнях Державного секретаріату чи делегації УНРади в тогочасній періодиці або у спогадах сучасників.

На можливу причину неучасті Степана Федака в роботі вищих органів влади ЗУНР вказував український журналіст і сотник Української галицької армії Олекса Кузьма. Він зазначав, що С. Федак унаслідок військових дій та зміни лінії фронту в середмісті Львова на початку листопада 1918 р. опинився в частині міста, зайнятій польськими військами (Кузьма, 1960, с. 82), і тому не зміг бути присутнім на засіданнях УХУ чи УНРади. Проте конкретної дати цих подій автор не навів. Водночас польська преса після захоплення Львова польським військом 22 листопада 1918 р. повідомляла, що Степан Федак разом із заступником президента УНРади Іваном Кивелюком був інтернований (Z oswobodzonego Lwowa, 1918).

Отже, складні обставини Першої світової війни в Галичині, зокрема російська окупація краю, висунули С. Федака на одне із провідних місць у національному русі. Від середини 1914 р. він став репрезентантом інтересів українських фінансово-економічних організацій не лише у відносинах із місцевою австрійською владою, а й з окупаційною адміністрацією Російської імперії, ставши символом тяглості українського інституційного життя в умовах війни. Внаслідок цього в липні 1915 р. опинився на території Наддніпрянщини, де у складних матеріальних умовах у середині серпня 1916 р. долучився до організації допомоги іншим галицьким переселенцям та арештованим. Його перебування на Наддніпрянщині засвідчило здатність адаптуватися до обставин і перетворювати навіть вимушену ізоляцію на простір громадянської активності – передусім через організацію допомоги заручникам і переселенцям.

Після повернення до Галичини восени 1916 р. і до осені 1918 р. С. Федак був одним з ініціаторів відновлення мережі українських господарських організацій («Дністер», «Народна торгівля», «Сільський господар») і політичних структур, активно займався опікою українських сиріт, а також отримав мандат до органа міського самоврядування. У початковий період становлення української державності восени 1918 р. С. Федак очолив УХУ, відповідальний за продовольче забезпечення населення краю. Його робота в цей час демонструє перехід від локальної громадської активності до безпосереднього державотворчого процесу.

На початку листопада 1918 р. С. Федак підтримав ініціативи окремих українських діячів УНРади щодо пошуку діалогу з поляками задля налагодження мирного співіснування між українською владою та польським громадянством Львова, які виявилися безрезультатними. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. фактично перешкодила йому долучитися до роботи вищих органів влади ЗУНР, адже через бойові дії він залишився у Львові, захопленому польськими військами.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

400.000 корон. (1918, 21 квітня). *Діло, 91,* 3.

Арештованя Українців у Львові. (1915, 10 квітня). *Діло.* https://zbruc.eu/node/35354

Баран, З. (2009). Степан Федак. В Я. Ісаєвич (гол. ред.); М. Литвин, І. Патер, І. Соляр (упоряд.), *Західно-українська народна республіка. 1918–1923. Уряди. Постаті.* Львів, 289–306.

Бойко, О. (2013). Товариство допомоги населенню півдня Росії, що постраждало від воєнних дій. В В. Слолій (гол. редкол.), *Енциклопедія історії України у 10 т.* (Т. 10: Т–Я). Київ: Наукова думка, 107.

В справах відбудови українського життя. (1917, 4 лютого). *Діло, 28,* 2.

В справі опіки над сиротами. (1917, 27 лютого). *Діло, 47,* 2–3.

Гайсенюк, В. (2017). *Початок кінця. Москвофіли у Великій війні (1914–1918).* Чернівці: Друк Арт, 304.

Гентош, Л. (2016). Благочинна діяльність митрополита Української греко-католицької церкви Андрея Шептицького (1901–1944) задля реформування українських інституцій суспільної опіки. *Гілея: науковий вісник, 106,* 40–44.

Дзерович, Ю. (2018). Матеріали до історії мартирології нашої церкви в часі всесвітньої війни. В В. Семенів (упоряд.), *Московська окупація Галичини 1914–1917 рр. в свідченнях сучасників.* Львів: Апріорі, 117–202.

Для відбудови нашого життя. (1917, 31 січня). *Діло, 24,* 1.

Дорошенко, Д. (2007). *Мої спомини про недавнє минуле (1914–1920 рр.): науково-популярне видання.* Київ: Темпора.

З Народного Комітету. (1917, 20 травня). *Діло, 116,* 1.

З перед двох літ. Арештованє Українців у Львові під російським наїздом. (1917, 18 лютого). *Діло, 40,* 1.

З розмови з д-ром Ст. Федаком. (1916, 18 серпня). *Діло.* https://zbruc.eu/node/55164

Іваник, М. (2013). Діяльність міської ради Львова в роки Першої світової війни. *Вісник Львівської комерційної академії. Серія: Гуманітарні науки, 11,* 240–246.

Карпенко, О., Мицан, К. (уклад.). (2001). *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5 т., 1.* Івано-Франківськ: Лілея–НВ.

Ковалевський, М. (1960). *При джерелах боротьби. Спомини, враження, рефлексії.* Інсбрук.

Крип'якевич, І. (2018). Галичина під час російської окупації серпень 1914 – червень 1915 рр. В В. Семенів (упоряд.), *Московська окупація Галичини 1914–1917 рр. в свідченнях сучасників.* Львів: Апріорі, 24–111.

Кузьма, О. (1960). *Листопадові дні 1918 р.* Нью-Йорк: Червона Калина.

Литвин, М., Науменко, К. (1995). *Історія ЗУНР.* Львів.

Мазур, О., Баран, І., Борищак, М. (2013). Населення Східної Галичини на початку Першої світової війни: заручники, біженці, вигнанці, евакуйовані. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»* (№ 752: Держава і армія), 50–61.

Мазур, О., Патер, І. (1996). Львів у роки Першої світової війни. В Я. Ісаєвич, Ф. Стеблій, М. Литвин (ред.). *Львів. Історичні нариси,* 304–324. http://map.lviv.ua/statti/mazur.html

Макарчук, С. (1997). *Українська республіка галичан. Нариси про ЗУНР.* Львів: Світ.

Малицька, К. (2018). На хвилях Світової війни. В В. Семенів (упоряд.), *Московська окупація Галичини 1914–1917 рр. в свідченнях сучасників.* Львів: Апріорі, 375–392.

Мельник, І. (2014, 16 жовтня). Російська окупація Львова в 1914–1915 рр. *Zbruč.* https://zbruc.eu/node/28061.

Новини. Централя добродійности у Львові. (1917, 10 березня). *Діло, 57,* 3.

Новинки. Заява лояльності. (1914, 29 липня). *Діло, 167,* 5.

Оголошення Українського Харчового уряду. (1918, 1 листопада). *Діло, 249,* 2.

Орлевич, І. (2011). Галицьке русофільство під час Першої світової війни. В І. Копич (відп. ред.), *Вісник Львівської комерційної академії. Серія – гуманітарні науки* (Вип. 10: Ювілейний збірник на пошану Степана Гелея), 235–249.

Охримович, В. (2018). Зі Львова до Ангару. В В. Семенів (упоряд.), *Московська окупація Галичини 1914–1917 рр. в свідченнях сучасників.* Львів: Апріорі, 393–409.

Павлишин, О. (1999). Українська Національна Рада ЗУНР–ЗОУНР: реконструкція особового складу УНРади ЗУНР–ЗОУНР (жовтень 1918 р. – червень 1919 р.). В Я. Грицак, Я. Дашкевич, О. Купчинський, І. Скочиляс (ред. кол.), *Матеріали засідань Історичної та Археографічної комісій НТШ в Україні* (Вип. 2: (1995–1997)). Львів, 234–252.

По повороті з неволі. (1916, 17 серпня). *Діло.* https://zbruc.eu/node/55105

Приїзд львівських заложників з Росії. (1916, 13 серпня). Діло. https://zbruc.eu/node/55023

Рубльов, О. (2004). *Західноукраїнська інтелігенція у загальнонаціональних політичних та культурних процесах (1914–1939).* Київ.

Рубльов, О. (2009). Акт злуки: галицький внесок. В Р. Я. Пиріг (відп. ред.), *Соборність як чинник українського державотворення (до 90-річчя Акту злуки): всеукраїнська наукова конференція (Київ, 21 січня 2009 р.).* Київ, 211–227.

С. Б. (1915, 30 січня). Як господарять наїздники в Східній Галичині. *Діло.* https://zbruc.eu/node/32240.

Савчук, Б. (2016). Листування Степана Федака в російському полоні з Володимиром Охримовичем (серпень 1915 р. – грудень 1916 р.). *Галичина. Науковий і культурно-просвітній часопис, 28.* Івано-Франківськ, 233–238.

Світ, І. (1987). Федір Павлович Матушевський (1869–1919). *Український історик, 1–3(57–59),* 76–89.

Стасюк, О. (2012). Степан Федак: штрихи до портрета львівського адвоката і громадського діяча. *Львів: місто – суспільство – культура / [Вісник Львівського*

університету. Серія історична. Спеціальний випуск'2012], 8 (Ч. 1: Влада і суспільство). Львів; Краків, 115–128.

Українська Національна Рада. (1918, 3 листопада). *Діло, 251,* 2–3.

Український Харчовий уряд у Львові (вул. Руська, 20). (1918, 31 жовтня). *Діло, 248,* 3.

Українські сироти і управа Львова. (1917, 11 березня). *Діло, 58,* 1.

Українські товариства й організації у Львові в часі російської інвазії (1915, 3 жовтня). *Вісник Союза визволення України.*

Утворення Українського Харчового Уряду. (1918, 30 жовтня). *Діло, 274,* 1.

Федак, С. (2018). Мої спомини. *Московська окупація Галичини 1914–1917 рр. в свідченнях сучасників.* Львів: Апріорі, 360–375.

Фонд ім. Митрополита Андрея гр. Шептицького для українських сиріт. (1917, 11 квітня). *Діло, 84,* 1.

Хома, І. (2014). Галицько-буковинський комітет допомоги жертвам Першої світової війни: створення та основні засади діяльності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»* (№ 809: Держава і армія), 53–56.

Хома, І. (2016). *Історія військового формування Січових стрільців (1917–1919 рр.): монографія.* Львів: Вид-во Львівської політехніки.

ЦДІАЛУ-1: Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДІАЛ України), ф. 372 (Охримович Володимир (1870–1931), адвокат, письменник, етнограф, етнолог, громадсько-політичний діяч, журналіст, дійсний член НТШ), оп. 1, спр. 91, 23 арк.

ЦДІАЛУ-2: ЦДІАЛ України, ф. 373 (Федак Степан (1861–1937), адвокат, громадсько-політичний діяч, засновник та керівник ряду українських економічних інституцій), оп. 1, спр. 1, арк. 5.

Шах, С. (1974). Молодість Євгена Коновальця. В *О. Грицай, С. Шах, О. Зінкевич та ін., Євген Коновалець та його доба.* Мюнхен: Видання Фундації ім. Євгена Коновальця, 45–87.

Щербяк, Ю. (2014). Опікунська діяльність греко-католицької церкви кінця XIX ст. – 1939 рр. *Педагогічний альманах, 21,* 253–261.

Kronika-1: Kronika. Z sekcyi finansowej Tymczasowej Rady miejskiej. (1918, 13 września). *Gazeta Lwowska, 206,* 3.

Kronika-2: Kronika. Epizod z obrad sekcji II Rady miejskiej. (1918, 15 marca). *Kurjer Lwowski, 123,* 5.

Kronika-3: Kronika. Pierwsze posiedzenie tymczasowej Rady miasta Lwowa. (1918, 21 lutego). *Gazeta Lwowska, 42,* 4.

Posiedzenie Tymczasowej Rady Miejskiej. (1918, 2 marca). *Gazeta Lwowska, 50,* 4–5.

Tymczasowa Rada miejska. (1918a, 2 marca). *Kurjer Lwowski, 101,* 4.

Tymczasowa Rada miejska. (1918b, 16 marca). *Kurjer Lwowski, 125,* 4.

Tymczasowa Rada miejska. (1918c, 23 marca). *Kurjer Lwowski, 137,* 3–4.

Tymczasowa Rada miejska we Lwowie. (1918, 7 lutego). *Gazeta Lwowska, 31,* 3–4.

Z oswobodzonego Lwowa. Kiwrluk i Fedak internowani. (1918, 22 listopada). *Kurjer Lwowski, 515,* 2.

REFERENCES

400.000 koron. (1918, Kviten 21). *Dilo, 91,* 3 (in Ukrainian).

Areshtovania Ukraintsiv u Lvovi. (1915, Kviten 10). *Dilo.* https://zbruc.eu/node/35354 (in Ukrainian).

Baran, Z. (2009). Stepan Fedak. In Ya. Isaievych (Ed.); M. Lytvyn, I. Pater, & I. Soliar (Comps.), *Zakhidno-ukrainska narodna respublika. 1918–1923. Uriady. Postati.* Lviv, 289–306 (in Ukrainian).

Boiko, O. (2013). Tovarystvo dopomohy naselenniu pivdnia Rosii, shcho postrazhdalo vid voiennykh dii. In V. Slolii (Head EB), *Entsyklopediia istorii Ukrainy u 10 t.* (T. 10: T–Ia). Kyiv: Naukova dumka, 107 (in Ukrainian).

V spravakh vidbudovy ukrainskoho zhyttia. (1917, Liutyi 4). *Dilo, 28,* 2 (in Ukrainian).

V spravi opiky nad syrotamy. (1917, Liutyi 27). *Dilo, 47,* 2–3 (in Ukrainian).

Haiseniuk, V. (2017). *Pochatok kintsia. Moskvofily u Velykii viini (1914–1918).* Chernivtsi: Druk Art, 304 (in Ukrainian).

Hentosh, L. (2016). Blahochynna diialnist mytropolyta Ukrainskoi hreko-katolytskoi tserkvy Andreia Sheptytskoho (1901–1944) zadlia reformuvannia ukrainskykh instytutsii suspilnoi opiky. *Hileia: naukovyi visnyk, 106,* 40–44 (in Ukrainian).

Dzerovych, Yu. (2018). Materialy do istorii martyrolohii nashoi tserkvy v chasi vsesvitnoi viiny. In V. Semeniv (Comp.), *Moskovska okupatsiia Halychyny 1914–1917 rr. v svidchenniakh suchasnykiv.* Lviv: Apriori, 117–202 (in Ukrainian).

Dlia vidbudovy nashoho zhyttia. (1917, Sichen 31). *Dilo, 24,* 1 (in Ukrainian).

Doroshenko, D. (2007). *Moi spomyny pro nedavnie mynule (1914–1920 rr.): naukovo-populiarne vydannia.* Kyiv: Tempora (in Ukrainian).

Z Narodnoho Komitetu. (1917, Traven 20). *Dilo, 116,* 1 (in Ukrainian).

Z pered dvokh lit. Areshtovanie Ukraintsiv u Lvovi pid rosiiskym naizdom. (1917, Liutyi 18). *Dilo, 40,* 1 (in Ukrainian).

Z rozmovy z d-rom St. Fedakom. (1916, Serpen 18). *Dilo.* https://zbruc.eu/node/55164 (in Ukrainian).

Ivanyk, M. (2013). Diialnist miskoi rady Lvova v roky Pershoi svitovoi viiny. *Visnyk Lvivskoi komertsiinoi akademii. Seriia: Humanitarni nauky, 11,* 240–246 (in Ukrainian).

Karpenko, O., & Mytsan, K. (Comps.). (2001). *Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika. 1918–1923. Dokumenty i materialy: u 5 t., 1.* Ivano-Frankivsk: Lileia–NV (in Ukrainian).

Kovalevskyi, M. (1960). *Pry dzherelakh borotby. Spomyny, vrazhennia, refleksii.* Insbruk (in Ukrainian).

Krypiakevych, I. (2018). Halychyna pid chas rosiiskoi okupatsii serpen 1914 – cherven 1915 rr. In V. Semeniv (Comp.), *Moskovska okupatsiia Halychyny 1914–1917 rr. v svidchenniakh suchasnykiv.* Lviv: Apriori, 24–111 (in Ukrainian).

Kuzma, O. (1960). *Lystopadovi dni 1918 r.* Niu-Iork: Chervona Kalyna (in Ukrainian).

Lytvyn, M., & Naumenko, K. (1995). *Istoriia ZUNR.* Lviv (in Ukrainian).

Mazur, O., Baran, I., & Boryshchak, M. (2013). Naselennia Skhidnoi Halychyny na pochatku Pershoi svitovoi viiny: zaruchnyky, bizhentsi, vyhnantsi, evakuiovani. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»* (№ 752: Derzhava i armiia), 50–61 (in Ukrainian).

Mazur, O., & Pater, I. (1996). Lviv u roky Pershoi svitovoi viiny. In Ya. Isaievych, F. Steblii, & M. Lytvyn (Eds.), *Lviv. Istorychni narysy,* 304–324. http://map.lviv.ua/statti/mazur.html (in Ukrainian).

Makarchuk, S. (1997). *Ukrainska respublika halychan. Narysy pro ZUNR.* Lviv: Svit (in Ukrainian).

Malytska, K. (2018). Na khvyliakh Svitovoi viiny. In V. Semeniv (Comp.), *Moskovska okupatsiia Halychyny 1914–1917 rr. v svidchenniakh suchasnykiv.* Lviv: Apriori, 375–392 (in Ukrainian).

Melnyk, I. (2014, Zhovten 16). Rosiiska okupatsiia Lvova v 1914–1915 rr. *Zbruč.* https://zbruc.eu/node/28061 (in Ukrainian).

Novyny. Tsentralia dobrodiinosty u Lvovi. (1917, Berezen 10). *Dilo, 57,* 3 (in Ukrainian).

Novynky. Zaiava loialnosti. (1914, Lypen 29). *Dilo, 167,* 5 (in Ukrainian).

Oholoshennia Ukrainskoho Kharchovoho uriadu. (1918, Lystopad 1). *Dilo, 249,* 2 (in Ukrainian).

Orlevych, I. (2011). Halytske rusofilstvo pid chas Pershoi svitovoi viiny. In I. Kopych (Ed.), *Visnyk Lvivskoi komertsiinoi akademii. Seriia – humanitarni nauky* (Vyp. 10: Yuvileinyi zbirnyk na poshanu Stepana Heleia), 235–249 (in Ukrainian).

Okhrymovych, V. (2018). Zi Lvova do Anharu. In V. Semeniv (Comp.), *Moskovska okupatsiia Halychyny 1914–1917 rr. v svidchenniakh suchasnykiv.* Lviv: Apriori, 393–409 (in Ukrainian).

Pavlyshyn, O. (1999). Ukrainska Natsionalna Rada ZUNR–ZOUNR: rekonstruktsiia osobovoho skladu UNRady ZUNR–ZOUNR (zhovten 1918 r. – cherven 1919 r.). In Ya. Hrytsak, Ya. Dashkevych, O. Kupchynskyi, & I. Skochylias (EB), *Materialy zasidan Istorychnoi ta Arkheohrafichnoi komisii NTSh v Ukraini* (Vyp. 2: (1995–1997)). Lviv, 234–252 (in Ukrainian).

Po povoroti z nevoli. (1916, Serpen 17). *Dilo.* https://zbruc.eu/node/55105 (in Ukrainian).

Pryizd lvivskykh zalozhnykiv z Rosii. (1916, Serpen 13). *Dilo.* https://zbruc.eu/node/55023 (in Ukrainian).

Rublov, O. (2004). *Zakhidnoukrainska intelihentsiia u zahalnonatsionalnykh politychnykh ta kulturnykh protsesakh (1914–1939).* Kyiv (in Ukrainian).

Rublov, O. (2009). Akt zluky: halytskyi vnesok. In R. Ya. Pyrih (Ed.), *Sobornist yak chynnyk ukrainskoho derzhavotvorennia (do 90-richchia Aktu zluky): vseukrainska naukova konferentsiia (Kyiv, 21 sichnia 2009 r.).* Kyiv, 211–227 (in Ukrainian).

S. B. (1915, Sichen 30). Yak hospodariat naizdnyky v Skhidnii Halychyni. *Dilo.* https://zbruc.eu/node/32240 (in Ukrainian).

Savchuk, B. (2016). Lystuvannia Stepana Fedaka v rosiiskomu poloni z Volodymyrom Okhrymovychem (serpen 1915 r. – hruden 1916 r.). *Halychyna. Naukovyi i kulturno-prosvitnii chasopys, 28.* Ivano-Frankivsk, 233–238 (in Ukrainian)

Svit, I. (1987). Fedir Pavlovych Matushevskyi (1869–1919). *Ukrainskyi istoryk, 1–3(57–59),* 76–89 (in Ukrainian).

Stasiuk, O. (2012). Stepan Fedak: shtrykhy do portreta lvivskoho advokata i hromadskoho diiacha. *Lviv: misto – suspilstvo – kultura / [Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriia istorychna. Spetsialnyi vypusk2012], 8* (Ch. 1: Vlada i suspilstvo). Lviv; Krakiv, 115–128 (in Ukrainian).

Ukrainska Natsionalna Rada. (1918, Lystopad 3). *Dilo, 251,* 2–3 (in Ukrainian).

Ukrainskyi Kharchovyi uriad u Lvovi (vul. Ruska, 20). (1918, Zhovten 31). *Dilo, 248,* 3 (in Ukrainian).

Ukrainski syroty i uprava Lvova. (1917, Berezen 11). *Dilo, 58,* 1 (in Ukrainian).

Ukrainski tovarystva y orhanizatsii u Lvovi v chasi rosiiskoi invazii. (1915, Zhovten 3). *Visnyk Soiuza vyzvolennia Ukrainy* (in Ukrainian).

Utvorennia Ukrainskoho Kharchovoho Uriadu. (1918, Zhovten 30). *Dilo, 274,* 1 (in Ukrainian).

Fedak, S. (2018). Moi spomyny. *Moskovska okupatsiia Halychyny 1914–1917 rr. v svidchenniakh suchasnykiv.* Lviv: Apriori, 360–375 (in Ukrainian).

Fond im. Mytropolyta Andreia hr. Sheptytskoho dlia ukrainskykh syrit. (1917, Kviten 11). *Dilo, 84,* 1 (in Ukrainian).

Khoma, I. (2014). Halytsko-bukovynskyi komitet dopomohy zhertvam Pershoi svitovoi viiny: stvorennia ta osnovni zasady diialnosti. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»* (№ 809: Derzhava i armiia), 53–56 (in Ukrainian).

Khoma, I. (2016). *Istoriia viiskovoho formuvannia Sichovykh striltsiv (1917–1919 rr.): monohrafiia.* Lviv: Vyd-vo Lvivskoi politekhniky (in Ukrainian).

Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Lviv (TsDIAL Ukrainy), f. 372 (Okhrymovych Volodymyr (1870–1931), advokat, pysmennyk, etnohraf, etnoloh, hromadsko-politychnyi diiach, zhurnalist, diisnyi chlen NTSh), op. 1, spr. 91, 23 ark. (in Ukrainian).

TsDIAL Ukrainy, f. 373 (Fedak Stepan (1861–1937), advokat, hromadsko-politychnyi diiach, zasnovnyk ta kerivnyk riadu ukrainskykh ekonomichnykh instytutsii), op. 1, spr. 1, ark. 5 (in Ukrainian).

Shakh, S. (1974). Molodist Yevhena Konovaltsia. In *O. Hrytsai, S. Shakh, O. Zinkevych, & in., Yevhen Konovalets ta yoho doba.* Miunkhen: Vydannia Fundatsii im. Yevhena Konovaltsia, 45–87 (in Ukrainian).

Shcherbiak, Yu. (2014). Opikunska diialnist hreko-katolytskoi tserkvy kintsia XIX st. – 1939 rr. *Pedahohichnyi almanakh, 21,* 253–261 (in Ukrainian).

Kronika. Z sekcyi finansowej Tymczasowej Rady miejskiej. (1918, 13 września). *Gazeta Lwowska, 206,* 3 (in Polish).

Kronika. Epizod z obrad sekcji II Rady miejskiej. (1918, 15 marca). *Kurjer Lwowski, 123,* 5 (in Polish).

Kronika. Pierwsze posiedzenie tymczasowej Rady miasta Lwowa. (1918, 21 lutego). *Gazeta Lwowska, 42,* 4 (in Polish).

Posiedzenie Tymczasowej Rady Miejskiej. (1918, 2 marca). *Gazeta Lwowska, 50,* 4–5 (in Polish).

Tymczasowa Rada miejska. (1918a, 2 marca). *Kurjer Lwowski, 101,* 4 (in Polish).

Tymczasowa Rada miejska. (1918b, 16 marca). *Kurjer Lwowski, 125,* 4 (in Polish).

Tymczasowa Rada miejska. (1918c, 23 marca). *Kurjer Lwowski, 137,* 3–4 (in Polish).

Tymczasowa Rada miejska we Lwowie. (1918, 7 lutego). *Gazeta Lwowska, 31,* 3–4 (in Polish).

Z oswobodzonego Lwowa. Kiwrluk i Fedak internowani. (1918, 22 listopada). *Kurjer Lwowski, 515,* 2 (in Polish).

Bohdan SAVCHUK
PhD (History)
Assistant of the Department of History of Ukraine and Methods of Teaching History
V. Stefanyk Carpathian National University
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-6175-0724
e-mail: bohdan.savchuk@cnu.edu.ua

TESTS OF WAR:
THE LIFE AND ACTIVITIES OF STEPAN FEDAK IN 1914–1918

This article examines the life and socio-political activities of Stepan Fedak, a Ukrainian lawyer, financier, head of the «Dnister» insurance company, and public figure during the First World War. The study examines the transformation of his role from an apolitical participant in selected initiatives to a leading representative of Ukrainian national organizations under the impact of wartime circumstances. Particular attention is given to Fedak's decision to remain in Lviv on the eve of the Russian army's entry, his participation in delegations to the Austrian and Russian administrations, as well as the circumstances of his arrests and deportation as «hostage» of the occupying authorities. The article highlights the systemic anti-Ukrainian policies of the Russian General-Governorate in Galicia, manifested in repressions against nationally conscious intellectuals, a policy of Russification, and the paralysis of Ukrainian institutions.

Special focus is placed on Fedak's Kyiv period (June 1915 – August 1916), where he was deported following his arrest in Lviv. The study analyzes the conditions of hostage detention, their adaptation to imperial policies of control, and the limited opportunities for social engagement. Fedak's contribution to organizing aid for Galician displaced persons and detainees is revealed, including the transfer of money and essential goods, as well as coordination with local Ukrainian organizations. Based on epistolary sources (correspondence with V. Okhrymovych) and memoirs, the article reconstructs a network of mutual assistance that connected Kyiv with remote regions of the Russian Empire and demonstrated the resilience of the Ukrainian community in the midst of a humanitarian crisis.

The article further investigates Fedak's activity after his return to Galicia in autumn 1916, when he took an active part in restoring the network of Ukrainian economic, socio-political, and charitable organizations. His involvement in the work of the National Committee of the Ukrainian National Democratic Party, in charitable projects to support orphans (including the establishment of Metropolitan Andrey Sheptytsky's Fund), and his election to the Provisional Council of the City of Lviv – where he consistently defended Ukrainian interests amid Polish-Ukrainian disputes – are examined. Particular attention is devoted to Fedak's role in the state-building processes of 1918, when he briefly headed the Ukrainian Food Office, responsible for the food policy of the Western Ukrainian People's Republic, took part in negotiations with the Polish side, and sought dialogue aimed at peaceful coexistence.

The study is based on a wide range of sources, including memoirs, Ukrainian and Polish periodicals, archival materials, and scientific literature. Fedak's organizational and charitable activity constituted a significant contribution to the foundations of civil society and Ukrainian statehood. The article concludes that the wartime ordeals propelled him into leading positions within the Ukrainian national movement, transforming him into a symbol of institutional continuity.

Key words: Stepan Fedak, First World War, Russian occupation of Galicia, deportation of hostages, Ukrainian intelligentsia, mutual assistance for displaced persons, Western Ukrainian People's Republic.

Стаття: надійшла до редакції 18.06.2025
прийнята до друку 24.07.2025